

RECEP ŞOKRÜ APUHAN

Çanakkale'den Kurtuluş Savaşı'na

SON KAHRAMANLAR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9

I. DÜNYA SAVAŞI

SARIKAMIŞ'TAN SİNA'YA MEHMETÇİK

Sarıkamış	15
Çantalarında Birer Avuç Kavrulmuş Arpa Vardı	16
Bir Yiğın Kar Kucaklamış, Kemiriyordu	18
Tarihin Görmediği Sahne.....	21
Erzurum.....	23
Bileklerinde Mekanizmayı Çevirecek Güç Kalmamıştı.....	24
Siğir Derisi Önce Toprakla Yoğruluyordu	26
Çanakkale	29
Orada Düşman Var, Çünkü Sağ Askerimiz Kalmadı	30
18 Mart 1915	32
25 Nisan 1915.....	33
Siperde Savaş	35
Çekilmeliyiz.....	36
Hanem Tarafına Selâm Ederim	38
Sina.....	40
Rüzgâr Kar Halinde Eriyordu.....	41
Bir Delikten Ateş Kuyusuna İniyor Gibiydik.....	42
Suların Üzerinde Solgun Kan İzleri Kalmıştı.....	44
Çöl Nankör Bir Şeydir.....	45
Gazze	47
Siperin Önünde Patlamamış Mermi Arıyordu	48
Bir Subayın Not Defterinden.....	49
11. Bölüğün İsmi Unutulmaz	50
Irak.....	52
3. Alayı Bizden Başka Kim Bilir.....	53

Subayların Nöbeti.....	54
Görülmemiş Bir Olay	55
Kible Ne Tarafa?.....	56
Galiçya.....	58
Düşmanın Son Yıkılışını Görmek İsterim.....	59
Yattığı Yerden Telleri Tutuyordu.....	61
Sırtını Sipere Dayayıp Arkadaşlarına Baktı... ..	63
Yemen.....	65
1914’te Pülümür-Yemen Yolculuğu.....	66
Yolculuk Bitmemişti	67
Çarpıştı Yıllarca Çöllerinde Yemen’in	67
Gümrü.....	69
Emri Alanlar Kucaklaştı.....	70
Niye Geri Dönmedin?	71
Bu Mektubu Kars’tan Yazıyorum.....	72
Medine’nin Kuşatılması.....	74
Medine	75
1917 Temmuz-Medine.....	76
Ya Resulullah Biz Seni Bırakamayız	77
Bırakın, Kıtama Gideyim!.....	79
Medine’nin Son Şehidi	79
Şimdi Ayrılık Vaktidir	80
Batum’da Son Şehitler	81

ESİRLER VE ESİR KAMPLARI

MISIR’DAN SİBİRYA’YA

Esir Kampında.....	85
Kimdi Bu Ramazan ve Mehmet?	86
Pırasa, Bakla, Katır Eti.....	87
Gözü Ağrıyanlara Neler Oluyordu?.....	88
Esirler Dönerken.....	90
Japonların Eline Geçen Esirlerimiz	91
Yunan Propagandası: “Bir Gemi Dolusu Türk’ü Esir Aldık”	92
“İnsanlık Sizinle Övünsün!”	93
Sana Hasretimiz Derin Olacaktır	94
Oraya Kadar Yol Var mı?.....	95
Bir Asalet Resmi	98
Bu Vahşetin Sebebi Neydi?	99
Türkler Yunan Esirlerine Ne Yaptı?	100
Çölde Bir İngiliz	101

İtalyan Esirler Ne Oldu?	102
Mehmetçikten Mareşal Rütbesi	104
İkbal, Bana Ne Hediye Getirdin?.....	105

KURTULUŞ SAVAŞI İZMİR'DEN ANTEP'E

İzmir.....	107
“Biz Ölsek Başkaları da Ölecek!”	109
Çocuk Kendini Süngüleyen Düşmana Hayretle Baktı	110
Vasıf Nerede?.....	111
Bu Millet Ölmez!.....	112
Antep.....	115
Kıyarız Canınıza	116
Antep Silahla Yenilmez!	116
Şu Ramazan Topu İşe Yaramaz mı?	118
Zehirlene Zehirlene Alışırız... Yiyin	119
Sakarya	121
“Nasuh’u Uyurken Süngülediler”	122
“Süreyya, Bunların Arasında mı Öleceğim?”	123
Çeyizim Milletin Olsun	125
“Üşümez misin Sen Nine...”	127
Tarih Nefesini Tutmuştu	128
İsimsiz Tepelere İsim Verdiler.....	129
Çarمیha Gerilen Ömer.....	130
“Yaram Hafif, Saldırım”.....	131
Ayağa Kalk Sakarya.....	132
“Her Zaferin Mayası Sendedir”.....	134
Dumlupınar.....	136
“25. Alay! Tekbir Al!”	137
Malazgirt'ten Dumlupınar'a.....	139
Yanmış Ceset Tepecikleri.....	140
“Düşman İmha Edildi”	141
Benim Oğlum Diyorum da Kimse İnanmıyor	143

İSİMSİZ KAHRAMANLARIN DESTANI

Beni Seninçün Al Kanlara Boyandım.....	149
İkiyi Üç Eylesin	150
Çuvallardan Elbise Yapıyorduk.....	150
Şu Arkadaşa Bakınız.....	153
Kara Gözleri ile Bana Bakıyordu.....	155
Hüseyin'im... Son Yongam	157

Oğlum, Bana Bir Asker Ver.....	157
Bataryama Heybet Geldi.....	159

CEPHE'DEN MEKTUPLAR

Pembe Mendil	165
Kim bilir Nerede Kalmıştı Mendilin Sahibi.....	166
Nimeti Kanımda, Muhabbeti Ruhumda.....	167
Biz Nasıl Kaybolduk.....	168
Pala ve Tiftik	172
Bu Kırıldıktan Sonra Olsun.....	173
Ayrılık Belası Kahrolur Bir Gün	175
Oğlum Bize Ne Getiriyorsun?.....	176
Nakiye Hala.....	177
şehitleri Hatırladın Değil mi?.....	178
Tuna'dan Meriç'e Çekilirken	182
Bir Yadigâr Daha Kırılmıştı	183
tme Keklik, Barışalım	185
İçimizde Akan Nehir.....	187
Sakarya, Tuna'yı Unutma.....	189
Balkanlar'ı Kimlerden Aldık.....	190
Osmanlı Balkanlar'da Ne Yaptı?	190
Arap lkelerini Kimlerden Aldık?.....	191
Osmanlı, Arap lkelerinde Ne Yaptı?.....	192

şEHİTLİKLERİMİZ

řehitliklerimiz.....	197
Anadolu Boydan Boya řehitlidir.....	198

KAYNAKÇA	205

I. DÜNYA SAVAŞI SARIKAMIŞ'TAN SİNA'YA MEHMETÇİK

Padişah tarafından 57. Alaya verilen madalyanın takılma töreni.

Sarıkamuş

*Sarıkamuş Altınbulak
Soğanlı'yı biz ne bilek
Bizim uşak böyle gezer
Ağlu zubın, kara yelek*

*İbrişimin Kozaları
Battın Avşar Kazaları
Sarıkamuş'ta kırıldı
Goncagülün tazeleri*

*Yüzbaşılar, binbaşılar
Tabur taburu karşılar
Yağmur yağıp gün değince
Vatan şehitler ışılar.¹*

1 Ali Kafkasyalı, Halk Şiirinde Kuzeydoğu Anadolu, Sarıkamuş Felaketine Avşar Ağıtları, Türk Yurdu, Sayı 122, Ekim 1997.

Çantalarında Birer Avuç Kavrulmuş Arpa Vardı

Doğu Cephesinde Rus taarruzu 30 Ekim 1914'te başladı. Ruslar sınırı geçerek Pasinler'e kadar ilerledi. Rusları Köprüköy'de durduran 3. Ordu Komutanı Hasan İzzet Paşa mevsim şartları sebebiyle ileri taarruza geçemedi. Başkumandan Vekili ve Savaş Başkanı Enver Paşa 14 Aralık 1914'te Köprüköy'e geldi, 3. Ordu Komutanlığını da üstlendi.

Kars, Sarıkamış, Ardahan, Gümrü ve Batum, 1877 Osmanlı-Rus Savaşından beri Rusların elindeydi.

Enver Paşa, Sarıkamış-Erzurum arasındaki Rus ordusunu 9. ve 10. Kolordular ile geriden kuşatmayı planladı. 11. Kolordu da Rusları cepheden sıkıştıracaktı.

Şimdi olan biteni tarih ağzı açık seyredecektir. Harita üzerinde mükemmel olan plan ne yazık ki -40 derecede kaskatı kesilecek, 22 Aralık 1914-15 Ocak 1915 tarihleri arasında yapılan "*Büyük Sarıkamış Çevirme ve Kuşatma Harekâtı*" kanlı bir ağıta dökülecektir.

Harekât sırasında 9. Kolordu Soğanlı Dağlarında, 10. Kolordu Allahüekber Dağlarında mahvoldu. Kar, tipi ve korkunç soğukta binlerce askerimiz donarak öldü. Binlerce askerimiz yaralandı, uçurumlardan düştü, hastalandı veya yerini kaybetti. İçlerinde çıldıranlar oldu, eller, ayaklar donarak koptu, yüzler yandı, çürüdü.

24 Aralık'ta 10. Kolordu Oltu'nun doğusundan Kop yönüne ilerlerken Albay Abdülkerim, dağ bataryalarını sırtlara çıkarabilmek için buz kayaları üstünde basamaklar kazdırmıştı.²

26 Aralık'ta bir Alayın erlerini toplamak için açtığı sancak altında 80 er toplanmıştı. Bu Alayın mevcudu 800 idi.³

9. Kolordu Soğanlı Dağlarında Rus pusuları ile vuruşarak ilerledi. 26 Aralık'ta 9. Kolordu'dan geriye kalanlar bir Alay bile değildi. 27

2 Köprülü Şerif, Sarıkamış, s. 235.

3 Age, s. 239.

Aralık'ta Çerkezköy tepesine buz tutmuş elleriyle defalarca saldıran 51. Alay'ın mevcudu yalnızca birkaç yüz kişiydi.

Erzak ve cephane kolları dışında asıl gücü 28 bin er olan 9. Kolordu'dan ocak ayı başında 1000 er kalmıştı. Harekâtın başında mevcudu 40 bin er olan 10. Kolordu'dan şimdi ayakta ve bir arada kalan er sayısı 1800'dü.⁴

Sarikamiş'ta Türk askerleri.

4 Age, s. 254.

Belki o karlı dağları da çaresizlik içinde ağlatan felaket şartlarına rağmen 28 Aralık'ta vücutları donmuş ama kalpleri alev alev 300 kahraman Sarıkamış'a girdi! Orada hemen düşeceklerini biliyorlardı ama yüz yıl sonrasına söylemek istedikleri bir şeyler vardı.

“Onlara ölü demeyiniz” ilahi ikazının bütün sırlarını görmüş olan Mehmetçğin Sarıkamış'a düşen gölgesi de o buzdan dağların üzerinde ateş gibi sıcaktır.

İşte felaketin o yakıcılığına rağmen Allahüekber Dağlarını vücutları lime lime aşmış gelmiş birkaç Mehmetçik, Selim İstasyonu'nda donmuş parmakları ile demiryolunu tahrip etmeye çalışmaktadır.

Soğanlı ve Allahüekber Dağlarında bazı tarihçilere göre 30 bin, felaketin tanıklarına göre ise en az 40 bin Mehmetçik şehit olmuştur. Donarak şehit olan askerlerimizin sırt çantalarından çıkan yiyecek, birer avuç kavrulmuş arpadır.

9. Kolordu Kurmay Başkanı Yarbay Köprülü Şerif'in (İlden) içinde yaşadığı felaketi anlattığı eseri şu cümlelerle biter:

“Tarihlere ant olsun ki büyük bir Türk ordusu yüksek dağlar üstünde kara kışın tipisiyle, yüzyılların düşmanının güllesi ve kurşunuyla uğraşa, cenkleşe milli bağımsızlık uğruna tümüyle mahvoldu da bir eri sırt çevirmedi.

Sarıkamış'ta hiç panik olmamıştır.”⁵

Bir Yığın Kar Kucaklamış, Kemiriyordu

10. Kolordu'nun 30. ve 31. Tümenleri Ruslarla savaşa savaşa 25 Aralık 1914 akşamı Allahüekber Dağlarının kuzey eteklerine ulaştı.

Tümenler dinlenme fırsatı bulamadan aynı günün gecesinde dağa tırmanmaya başladı. Saat gece üçtü ve tarih artık 26 Aralık'tı. Felaket orada bekliyordu:

“Konak yerlerinden karanlıkta hareket ettik. Haritaya göre üç saat sonra doruk çizgisindeki boyun noktasını geçeceğiz sanıyorduk. İki katı uzaklıkta yol aldık yine yokuştan kurtulamadık.

Topçular bu dik ve derin karlı dağ yolundan nasıl çıkacaklar aklım ermiyordu. En sonunda çıktık. Ama bizi arka tarafı iniş bir boyun noktası değil belki çok geniş ve uçsuz bucaksız bir kar yaylası karşıladı. Yorulmuş ve takatsiz düşmüştük. Tam yayla üstünde, keskin bir rüzgâr ve arkasından şiddetli bir tipi başladı. Bu andan itibaren göz gözü görmez oldu. Kimsenin kimseye yardım etmesi, söz söylemesi, sesini duyurması imkânı kalmadı. Kolordu çözülp eridi.

Hâlâ gözümün önündedir. Yol kenarında karların içine çömelmiş bir er bir yığın karı kollarıyla kucaklamış, titreyerek, çığlık atarak dışleriyle kemiriyor, tırnaklarıyla kazıyordu. Kaldırıp yola götürmek istedim. En önceki hareketini, çığlığını; dışlarıyla, tırnaklarıyla çabalamasını hiç bozmadı ve beni hiç görmedi. Zavallı cinnet geçiriyordu. Böylece şu uğursuz buzullar içinde biz belki on bin kişiden çok insanı bir günde karların altında bıraktık ve geçtik.”⁶

9. Kolordu ise Soğanlı Dağlarında eriyordu. İşte bir asker sırtını dayadığı ağaçta kaskatı kesilmişti. Diğeri, kırmaya çalıştığı dallar gibi kırılmış, oracıkta kalmıştı. Ve 29. Tümen Komutanı Miralay Arif Beyle iki subay yağmurluklarını çardak gibi başlarına örtmüşler, donmamak için nefesleriyle birbirlerini ısıtmaktadırlar.⁷

* 9. ve 10. Kolordu'nun 106 subay, 80 er, birkaç at ve bir kırık top kundağından oluşan son varlığı 29 Ocak 1915'te esir edildi. Enver Paşa 3. Ordu'nun komutasını Hafız Hakkı Paşa'ya bırakarak İstanbul'a döndü. Çok geçmeden Hafız Hakkı Paşa'da Erzurum'da tifiyüsten ölecektir. Kurmay Yarbay Köprülü Şerif Sibirya'da üç yıl süren esaret hayatından sonra 1918'te İstanbul'a kaçmayı başardı. Sonraki yıllarda diplomatlık ve milletvekilliği yaptı. 1952'de öldü.

6 age, s. 232.

7 İsmail Hakkı Sevük, Yurttan Yazılar, s. 459. (Sevük, Ankara Milletvekili olan Arif Bey ile Sarıkamış'ta karşılaşmış ve olayları kendisinden dinleyip 1 Temmuz 1937 tarihli Cumhuriyet'te yazmıştır.)

Zorluklarla cepheye ilerleyer askerler...

9. Kolordu'nun 87. Alayı Çerkez köyü denilen Eski Sarıkamış'ı almış ama orada mahsur kalmıştır. Rus kuşatması Alay'ın ileri ya da geri gitmesine engel olmaktadır.

Birkaç binlik Alay, iki günde birkaç yüze iner. Teslim olmayı reddettiklerinde yalnızca elli kişidirler. Son askerde ölene kadar savaşacaklardır.

Yirmi kişi kaldıklarında Alay Komutanı Lütfi Bey, Alay sancağını öper, beyaz bir patiskaya sarar, beyazlara bürünmüş bir çavuşla karargâha gönderir. Çavuş karlar içinde yavaş yavaş sürünerek düşman saflarından geçmiş, karargâha sabaha karşı ulaşmıştır.

87. Alay'dan kurtulan sadece Alay sancağıdır. Bütün Alay o sancağın önünde ölmüştür. Yalnız Lütfi Bey ile son kalan 20 kişi sancak kurtulsun diye sancaksız ölürlere.

İnsanların birbirlerini nefesleriyle ısıtmaya çalıştıkları bir yerde bu kahramanlık, sözü de dondurur yazıyı da.

Belki içimizden gelen, tıpkı İsmail Habib gibi yumruklarımızı sıkarak hıçkırmaştır.

Tarihin Görmediği Sahne

Rus Kafkas Ordusu Kurmay Başkanı Aleksandroviç Petroviç
elindeki dürbünü gözlerinden çekmeden bağıırır:

“Delirmiş bu Türkler! Açık hedef olmuşlar!”

Binbaşı Mustafa Nihat, Enver ve Hafız Hakkı Paşalardan aldığı
emrin nasıl bir emir olduğunu bilir ve ama askerlik namusu itiraz
kelimesini silmiştir lügatinden...

Mustafa Nihat Bey ve emrindeki 79 kahraman 400 metrelik mesa-
feyi sekiz saatte alırlar. Hedefe vardıkları zaman artık 18 kişidirler.

Mevzilenmek isterler.

Nasip olmamıştır ki gece yerini sabah ışıklarına terk ettiği zaman,
Petroviç önce ateş emri verir sonra eline alıp dürbününü tarihin
görmediği sahneyi görür.

İlk sırada diz çökmüş beş kahraman.

Omuz çukurlarında yuvalanmış mavzerleri ile nişan almışlar.
Tetiğe asılmak üzereler, asılamamışlar.

Kaput yakaları Allah'ın rahmetini o civan delikanlıların vücuduna
akıtmak istercesine semaya dikilmiş, kaskatı...

Hele bıyıkları ve sakalları... Her biri birer fütihat oku gibi dimdik.

Ve gözleri... Dinmiş olmasına rağmen kahredici tipinin bile örtüp
gizleyip kapatamadığı gözleri. Hepsi açık. İsyan eden ama Allah'larına
teslimiyetle bakan gözleri açık. Vallahi açık, apaçık!

*İkinci sırada bir manzara ki hiçbir heykeltraş bir eşini meydana
getirmeyi başaramamış.*

Başları korkutucu katılıkta semaya dönük, bilekleri üzerinde
kümelenen kara rağmen güçlerini dile getiren, sağrılarındaki fişek
sandıklarını debelenip yere atmaya tenezzül etmemiş iki katırın
başındaki altı esatir güzeli Mehmet...

Ve sađ bařta Binbařı Mustafa Nihat. Ayakta. Yarabbi bu bir ayakta duruřtur ki dūřmanı da, kindarı da, melunu da Allah'a sıgındıkları gūnkū çaresizlik içinde yere okertiş velvelesi halinde...

Belinde fiřekliklerinin o kurban olunası çıkıntılarını rtūp yok etmeye gece dūřen tipi bile razı olmamıř. Boynundaki dūrbūnū sol eli ile kavramıř, havada kalmıř kale sancađı gibi... Diđer eli belli ki semaya kalkıp rahmet dilerken öylesine donmuř. Hayrettir, bařı açık. Gūr kara saçları bulanmıř...

* * *

Moskova'da Krasknaya Bulvarı'ndaki Askeri Mūze'de, Kurmay Başkanı Pietrovi'in karargāhına gōnderdiđi rapor hıkırıklı bir ağıt gibidir:

“Allahūekber Dađlarındaki son Tūrk mūfrezesini teslim alamadım. Bizden çok evvel Allah'larına teslim olmuřlardı.”⁸

8 İlhan Bardaı'nın “Kar ieklerine Fatiha” başlıklı yazısından özetlenmiştir.

Erzurum

*Bu otuz harbine can mı dayana
Nice nevcivanlar belendi kana
Dağıldı her biri gitti bir yana
Yitirdiler bilmem hangi çöldedir*

*Karlarda yatarlar şerefli şanlı
Kimisi vurulmuş nur yüzlü kanlı
Kimisi nevcivan taze nişanlı
Boynu bükük, melul, gözü yoldadır*

*Yollara düşen gelmedi sesi
Analar ah çeker atalar yası
Yâd değil bunlar hep ciğer paresi
Acep bilen var mı ne ahvaldedir*

*Sahipsizler Hakk'a dilek diliyor
Sabi sıbyan kuzu gibi meliyor
Deseler ki giden esir geliyor
Bu yangın Nihânî bu hayaldedir*

Erzurumlu Âşık Mustafa Nihani⁹

Bileklerinde Mekanizmayı Çevirecek Güç Kalmamıştı

Yedeksubay Faik (Tonguç) Sarıkamış felaketinden hemen sonra gönüllü olarak Doğu Cephesine geldi. Gördükleri karşısında duyduğu en büyük ıstırap bunları asla anlatamayacak olmaktı.

Erzincan-Erzurum arasını cesetlere basa basa geçer Asteğmen Faik. Erzurum'da ise durum korkunçtur:

“Hastane yapılan evler hasta ve yaralılarla doluydu. Kasabanın boş yerlerinde her biri 25-30 ceset alabilen geniş çukurlar kazılmış; bunlardan bazıları dolmuş, ötelere dolması bekleniyordu. Sokaklardan geçerken bir cesedin koluna bacağına basmadan geçmek mümkün olmuyordu.”

Burası Tortum'dur. Faik ve arkadaşları burada içinde ceset ya da ölmek üzere olan insanların olmadığı bir ev bulamazlar. Tifo ve tifüs hem askeri hem halkı kırıp geçirmektedir. Yaralı askerler perişandır. Açlık ise başka bir felakettir.

Asteğmen Faik, 9 Mart 1915 günü 10. Kolordu'nun merkezi olan Narman'a gelir. Burada gördükleri “insanın duygu ve düşüncelerini felce uğratacak” manzaralardır:

“Kapısının üstünde Şehitler Mezarlığı yazılı bir levha bulunan dört duvar arasındaki ölü yığınları... Savaştan önce kışla olan büyük bir binada, birbiri üzerine yığılmış ölümler... İplerle sıkı sıkı sarılmış kurbanların yüklü bulunduğu kağnıların hazin hazin ses vererek gelişleri... Ağzıları yarı açık, gözleri sönmüş ölümler...”

“İnsan eti yiyerek domuz gibi olmuş, yamyamlaşmış bir sürü köpeğin korkunç bakışları...”

* * *

Asteğmen Faik, 30. Tümen 88. Alay'a verildi. Artık harbin içindeydi. 1915 Nisan'ının sonlarına doğru ileri hattı teslim almaya gittikleri bir günde askerlerinin çevreye dağılarak ot topladıklarını gördü.

Çünkü o günlerde 480 grama düşmüş asker ekmeği de verilemez olmuştu.

27 Mayıs 1915 günü yeni bir çarpışma başlarken bir gece öncesinden beri aç olan askerler ancak yağsız bir parça bulgur çorbası içebilmişti. Rus siperleri 300 metre ötedeydi. Düşman ateşi gittikçe artıyordu. Asteğmen Faik der ki:

“Açlığın tesiriyle bazı askerlerimiz nişan almak, silah atmak şöyle dursun, kuru gürlüğü yapmak için bile mekanizmayı çevirecek gücü bileğinde bulamıyordu.

Sabahtan beri yağın ince yağmur, berbat bir sis, nemli bir soğuk iliklerimize kadar işliyordu. Sefaletin her çeşidi, açlık, Moskof, bizi hedef tutmuş saldıırıyordu. Bilinmezdi ki bu taarruzlara nasıl dayanabiliyorduk?”

Bu çarpışmada askerlerimizin yarısı şehit olmuş veya yaralanmıştı. Kızıldağ'da bulunan iki Rus makineli tüfeği de 600 metreden siperlerimize ateş ediyordu. Türk tarafında işleyen dört-beş tüfek vardı. Ruslar siperlerinden çıkmışlar, 150 metreye kadar gelmişlerdi. Faik, bir şehidin tüfeği ile en öndeki Ruslara ateşe başladı. Sonra siperin sağ başından Mehmet Çavuşun sesi duyuldu:

“Efendi, kaçıyorlar!”

* * *

23 Haziran 1916'da Ruslar İmal Dağı'na taarruz etti. Ertesi günkü muharebede Asteğmen Faik siperlerin birinde alınının derisi bıçakla yüzülmüş gibi kalkmış, eli yüzü kan içinde bir asker gördü. Asker yarasını sardırarak için geriye gitmek istemiyordu.

“Aman efendi, bir düşman daha öldüreyim de öyle giderim” diye yalvarıyordu. Başından makineli tüfek mermisiyle vurulmuş bir asker de siperden fırlamış, düşmana doğru koşmaya başlamış az sonra da düşmüştü.

Asteğmen Faik 11 Temmuz 1916'da esir edildi. Rus Tümen Komutanı onu sorguya çekerken diyordu ki; *“Biz sizden fazla olmadıkça taarruza geçemeyiz.”*¹⁰

1915 sonunda Doğu Cephesinde Rus asker sayısı 700 bine çıkmıştı. Türk 3. Ordusu 64 bin mevcuduyla 300 km'lik cepheyi tutmaya çalışıyordu.

Sığır Derisi Önce Toprakla Yoğruluyordu

19 yaşındaki Yedek Subay Rifat ilk gözyaşını Erzurum'a girer girmez duyduğu feryatlarla dökmüştü. Hasta ve yaralılar evlerden başlarını uzatıp “Bizi Moskof'a çiğnetmeyin” diye sesleniyordu.

Erzincan'dan yeni gelen bu askerlere Hasankale'nin batısında bulunan 10. Kolordu ile irtibata geçmeleri emredilmişti. Rifat'ın bölüğü yola çıktı. Mangalar kol kola giriyor, karları göğüsleyerek yol açıyordu.

2300 metre yükseklikte, şiddetli rüzgâr altında ilerlemeye çalıştılar. Eksi 30 derecede 10 km'lik Ziyarettepe yolunu 8 saatte alabildiler.

Rifat, gece bir köye girdi. Köy bomboştu. Yalnızca bir ihtiyar elinde baltası ile kapısının önünde bekliyordu. Rifat'a “Baba yurdunu terk etmeyeceğim. Bu balta ile bir Moskof öldürüp şehit olacağım ve bu toprakta yatacağım” diyerek ağlamaya başladı.

Daha sonra Erzurum istikametine çekilirlerken bu ihtiyarı yanlarına aldılar. İhtiyar büyük bir bakır kazanı sırtına yüklemişti. Baltası da elindeydi. Kazan için “Ecdat yadigâridir. Götürebileceğim yere kadar götürüleceğim” diyordu.

Fakat Kargapazarı eteklerindeki Çögender Köyünde Rus taarruzuna uğradılar. Rus makineli tüfeği sustuğunda kılıçlar çekildi. Çarpışma karanlık basıncaya kadar sürdü. Rifat yaralandı. Kargapazarı Dağı'na tırmanmaya başladılar.

10 Faik Tonguç, Bir Yedek Subayın Anıları, s. 171.

Askerlerden birinin başında ağır bir kılıç yarası vardı. Mehmetçik yürüyemedi. Karların içine oturdu. Kelime-i Şahadet getirerek ruhunu teslim etti. İhtiyar da çatışma sırasında ölmüştü.

Rıfat, 1 Şubat 1916'da 9. Kolordu 28. Tümen 3. Alay emrindeydi. Taburunun 2. Bölüğünde Erzurumlu Yedek Subay Vekili Fethullah isminde bir arkadaşı vardı. Fethullah'ın evi hemen yakınındaki cephanelik havaya uçurulunca yıkılmıştı. Yol kenarında iki çocuğu ile oturan karısı, birliği ile ayrılmak üzere olan Fethullah'ın arkasından "Bizi bırakıp nereye gidiyorsun" diye feryat etmişti.

Sakalikesik köyünde sığındıkları bir ahır köşesinde Fethullah, karısı ve çocukları için ağlarken 7 yaşındaki oğlu Kerim içeri giriverdi.

Çocuk "Babamı bulacağım" diye askerin arasına karışmış, Ruslar Erzurum'a girince geriye götürülememiş, kendisini tanıyan bir çavuş tarafından Fethullah'a getirilmişti. Fethullah hem oğlunu sımsıkı kucaklıyor, öpüp kokluyor hem de "Harp halinde sana nasıl bakacağım" diye inliyordu.

3. Alay 10 Şubat'ta Höbek Dağı'na çıktı. Burada 65 gün tüyler ürperten bir mahrumiyet içinde çırpındılar. Askere 24 saatte bir defa 300 gram ekmek verilebiliyordu.

17 Nisan'da Aşkale civarında Gökdere sırtlarını tuttular. Fethullah Efendi ile oğlu Kerim siperde yan yana yatıp kalkıyordu. 1 Temmuz 1916'da Ruslar bütün cephede taarruza geçti.

Fethullah Efendi, Kerim'i Sivas'ta bir okula yerleştirmek için izin aldığı gün şehit oldu. Rıfat haberi duyup siperden siperde atlayarak şehidin yanına geldi. Fethullah Efendi kanlar içinde yatıyor, küçük Kerim babasının göğsüne kapanmış ağlıyordu.

* * *

Muharebenin üçüncü günü 15 km'lik Tümen cephesinde Türk ve Rus kuvvetleri siperler içinde boğaz boğaza idi.

Rıfat, Şubat 1917'de 9. Tümenin 2. Alayına verildi. Şubat sonuna kadar 2500 metre yüksekliğindeki Karadağ'da kaldılar. Burada tuzsuz çorbadan herkese beş altı kaşık düşüyordu. Bölüklere çarık yaması olarak dağıtılan sığır derisi önce toprakla iyice yoğruluyordu. Aksi takdirde asker bu deriyi közleyip yemekteydi.

2. Alay 15 Şubat 1918 günü Erzincan'a yürüme emri aldı. Ruslar çekiliyordu. Erzincan sokakları Ermeni çetelerin öldürdüğü halkın cesetleriyle doluydu. 2. Alay ilerleyip Aşkale'ye girdi. Köylerdeki manzara karşısında askerler hüngür hüngür ağladılar.¹¹

Dalgalan güzel bayrak...

Sana biz bu halkı yüce dağ başlarında yol kesmiş karları göğsümüze açarak, çarık yamasını yiyerek, diri diri yakılarak aldık...

Sen Kelime-i Tevhidin kırılmaz, bükülmez direğinde dalgalanıyorsun. Orada hep dalgalan.

Cihanın bir belasından bize perva mı kalmıştır...

11 Rıfat Erdal, Bir Yedeksubayın 1. Dünya Harbi Hatıraları, Hayat Tarih Mecmuası, Sayı 7, 8, 9, 1971.

Çanakkale

*Eüzübesmele çektim çıkarken
Köye baktım, şöyle yüksek bir yerden
Karargâha koştum üç günde erken*

*Kurşunlar atıldı hep düşmana karşı
Şehitler buldular göklerde arşı
Gaziler döktüler hep sevinç yaşı*

*Ben yorgun değilim içim bir tufan
Müslümandan var mı savaştan kaçan
Türk'tür dünyaya al bayrak açan*

*Arıburnu hani toplarında nerde
Gazilik arzusu var hangi serde
Şehitlik göktedir gazilik yerde*

*Boyabırlı Ömer oğlu Mustafa
Yazdı bu destanı girerken safa
Muradı gitmektir arşı tavafa*

*Bugün bizden vatan razı olacak
Nefer şehit, ordu gazi olacak*

Arıburnu'nda 24 Mayıs 1915 gecesi şehit olan
Boyabatlı Mustafa'nın üzerinde bulunan şiirden...

Orada Düşman Var, Çünkü Sağ Askerimiz Kaldı

13. Tümen 60. Alay 1. Tabur'dan Harputlu Ömer Çavuş, Çanakale'de akılları durdurmaya, hesapları şaşırtmaya hazırды. 1. Tabur Kırte'deki siperleri tutmuştu.

23 Temmuz 1915 çok sıcak bir gündü. Saat 14.00 civarında düşman denizden ve karadan müthiş bir top ateşine başladı. Sıcak hava şimdi kaynıyordu. Siperlerimiz alev içinde kaldı.

Düşman üç saat süren top ateşinden sonra "Türk siperlerinde kimse sağ kalmamıştır" diyerek piyade hücumuna geçti.

Ömer Çavuş'un taburu İngilizleri en ön siperlerde karşıladı. Siperler dardı. Askerlerimiz süngülerini tüfeklerden çıkarıp ellerine aldı. Mehmetçik, İngilizlerle boğaz boğaza geldi. Süngü-bıçak gıcirtısı, kazma-kürek şakırtısı, yumruk sille, "Allah, Allah" nidaları, "Hurra" sesleri birbirine karıştı. Siperler cesetle doluyordu.

Kanlı boğuşmanın ardından düşmanın büyük kısmı çekilirken, cephe gerisinde savaş emri bekleyen 2. Tabur Komutanı olan biteni anlamak için Emir subayını ileriye gönderdi.

Emir subayı siperler arasında dolaşan Ömer Çavuşa rastlayıp sordu:

"Vaziyet nasıl Ömer Çavuş?"

"Tabur subaylarımızdan kimse kalmadı" dedi Ömer Çavuş. Sonra bir an duraklayıp yutkundü. Gözleri dolu doluydu. Dedi ki:

"Erlerimizden de pek kimse kalmadı." Ve hüznle öne yıktığı başını kaldırdı:

"Ama sağlam İngiliz de bırakmadık."

Ayağında çarıklarıyla Mehmetçik. Harbe gönüllü katılmış.

Ömer Çavuşun “Siperler hep elimizde mi?” sorusunda verdiği cevap bütün Çanakkale’yi anlatıyordu:

“Yusuf Efendi siperlerinin üç mangalık bir kısmında düşman var. Çünkü efendim, orada sağ kalan erimiz yoktur.”

İşte buydu Çanakkale’de vatan savunması. Son asker de ölmeden düşmana siper verilmezdi.

Emir subayı düşmanın eline geçen siperleri görmek istedi. O tarafa doğru ilerlediler. Onları gören düşman ateşe başladı. Onlar da durup çekildiler.

Geriye dönerken Ömer Çavuş tertibini anlattı:

“Sağ kalabilen askerlerimizi siperlere birer ikişer nöbetçi dizdim. Arttırabildiğim 25 eri de şurada toplu tutuyorum.”

“Burası emindir artık değil mi?”

“Allah utandırmasın kumandanım.”

Emir subayı rastladığı Mehmetçiklerin hatırlarını sordu. “Gazanız mübarek olsun” dedi. Onlar da az önce yaşadıklarını birer çocuk saflığında heyecanla anlattılar.

Siperler arasında yürürlerken Ömer Çavuş buğulu gözlerle şehitlerimizi takdim etti:

“Yüzbaşı Feyzullah... Yüzbaşı Kazım... Binbaşı Recep... Teğmen Hamdi... Tabur subaylarımızın tamamı şehit oldu. Yalnız Yüzbaşı Atıf Beyi ağır yaralı olarak geriye gönderebildik.”¹²

Şehitlerimiz vurdukları yerlerde huzur içinde yatıyorlardı. Ölü bedenlerde yaralar canlıydı. Kiminin göğsündeki büyük yaralardan, kiminin yüzündeki kesiklerden ince bir kan sızıyordu.

12 İhsan Ilgar, Çanakkale 1915, s. 82.

Onlar bizim hür ve bağımsız yaşamamız için hayatlarını verdiler. Öyleyse onları unutarak yaşamak, esir yaşamaktır.

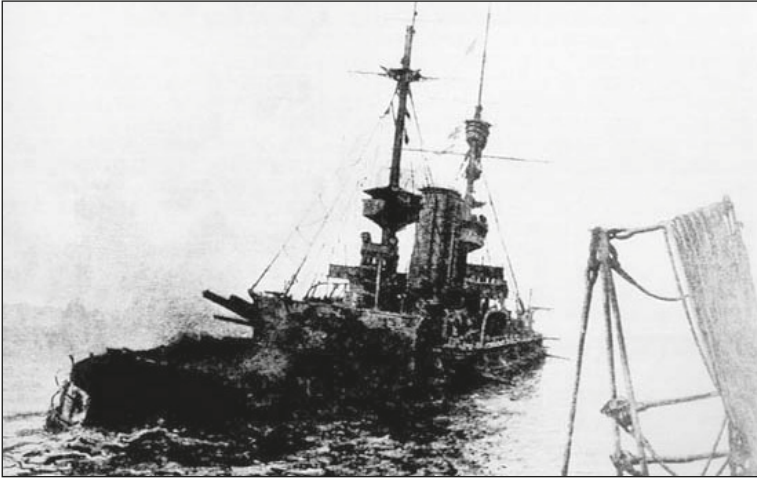
Unuttuğumuz her şehit, düşmana teslim edilmiş bir siperdir. Vatan için ölmüş insanları unutmak, vatandan vazgeçmektir.

18 Mart 1915

İngiltere ve Fransa 18 Mart 1915 günü büyük ve güçlü bir donanmayla Çanakkale Boğazı'na hücum etti. Her ikisi de Boğaz'ı kolaylıkla geçeceklerini düşünüyordu. Onlara göre Boğaz'a 18 Mart öncesi yapılan hücumlarla savunma tamamen çöktürülmüştü. Donanma ile kara topçusunun bu en büyük savaşından Mehmetçik galip çıktı. İngiltere ve Fransa, savunmanın Mehmetçik'in kalbinde olduğunu, orasının çöktürilemeyeceğini düşünmemişti.

O gün 150 top, düşman donanmasının 506 topunu çaresiz bıraktı. Akşam saatlerinde "Yenilmez Armada" Çanakkale Boğazı'ndan kaçarken bir Fransız iki İngiliz zırhlısı denizin dibinde yatıyordu.

Havranlı Koca Seyit'in 276 kiloluk mermiyi kucaklayıp namluya sürmesi, Erenköy Koyu'na dökülen 26 mayının düşman gemilerindeki

Savaşta batırılan İngiliz zırhlısı Irresistible.